

УДК 339.923

Коваль К.П.

**ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЗАКАРПАТТЯ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ**

Звертається увага на транскордонне співробітництво Закарпаття з країнами-сусідами. Розглянуто шляхи реалізації співпраці області з цими країнами, вирішення спільних проблем, можливих перспектив соціально-економічного розвитку. Проаналізовано роботу влади, державних та громадських організацій, органів місцевого самоврядування в спільних проектах, спрямованих на розвиток прикордонних територій країн Карпатського Євросоюзу, що сприяє зростанню економічного потенціалу та соціального рівня життя населення. Вказано можливі шляхи подальшого розвитку міжнародного співробітництва в усіх сферах суспільного життя Закарпатської області.

Ключові слова: транскордонне співробітництво Закарпаття, євроінтеграція, угода, проект, перспектива розвитку.

Обращается внимание на трансграничное сотрудничество Закарпатья со странами-соседями. Рассмотрено пути реализации сотрудничества области с этими странами, решение общих проблем, возможных перспектив социально-экономического развития. Проанализировано работу власти, государственных и общественных организаций, органов местного самоуправления в общих проектах, направленных на развитие приграничных государств Карпатского Еврорегиона, что способствует росту экономического потенциала и социального уровня жизни населения. Указано возможные пути дальнейшего развития международного сотрудничества во всех сферах общественной жизни Закарпатской области.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество Закарпатья, евроинтеграция, соглашение, проект, перспектива развития.

Attention is payed to the Cross-border cooperation of Transcarpathia with the neighbouring countries. The ways for realizing the collaboration of the region with these countries are escamined, as well as solving common problems and possible prospects of social-economical development. The activity of the power and also the activity of the state and social organizations together with the activity of the local government in common projects, which are focused on the development of the frontier territories of the countries of Carpathian European integration, has been analyzed. This effects the increase of the economical potential and the population's social level of life. The possible ways for the distant development of international cooperation in all the spheres of social life in Transcarpathia are pointed out.

Key words: Cross-border cooperation of Transcarpathia, European integration, agreement, project, development prospect.

Транскордонне співробітництво має багату історію традицій у Європі, та все більшого значення набуває і в регіональній політиці України та Закарпаття. Закарпатська область виступає важливим політичним, економічним, соціальним та культурним мостом між Україною та Європейським Союзом. Тому актуальним є подальше вивчення різних аспектів транскордонного співробітництва Закарпатської області з прикордонними регіонами країн-сусідів, а саме Румунії, Угорщини, Словаччини та Польщі. У зв'язку з інтеграційними процесами для Закарпаття великого значення набуває діяльність у сфері транскордонного та міжрегіонального співробітництва. В умовах розвитку Закарпатської області транскордонне співробітництво – це дієвий засіб зміцнення міждержавних відносин та вирішення регіональних проблем через впровадження спільних транскордонних проектів і програм регіонального розвитку.

Одним з найбільш поширених і ефективно діючих інституційних форм транскордонного співробітництва в Європі є єврорегіон – організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво [7, с.23]. Закарпаття (разом із Львівською, Івано-Франківською та Чернівецькою областями) входить до складу найбільшої асоціації у Європі – Карпатського Єврорегіону, який було створено 14 лютого 1993 р. у м.

Дебрецені (Угорщина) за участю представників Польщі, Словаччини, Угорщини та України. У 1997-у році до організації приєдналася і Румунія. Метою утворення організації була гармонізація міждержавних відносин з недопущенням виникнення конфліктних ситуацій та активізація транскордонної співпраці між регіонами-учасниками в різних сферах [6, с.47]. Але, на жаль, сьогодні Карпатський Єврорегіон функціонує досить формально. Причиною цього можуть бути, перш за все, відмінності у рівнях економічного розвитку країн-членів; відсутність системного підходу до організації транскордонної співпраці; неналежний рівень підготовки кадрів в регіональних органах управління; недостатнє фінансове забезпечення. Для інтенсифікації спільної роботи в межах Карпатського Єврорегіону потрібно створити серйозні виконавчі структури, які б мали програми дій і методологічну основу [1, с.231]. Сьогодні цього немає. Крім того, централізовано керувати таким великим єврорегіоном, як "Карпатський", дуже важко. Інтереси Закарпаття в Карпатському Єврорегіоні більше збігаються з інтересами прилеглих до нього територій Румунії й Угорщини. Львівщина "прив'язана" до Польщі. Тож було б доцільно створити зовсім новий єврорегіон, який охоплював би меншу територію, де співпраця орієнтувалася б на вирішення конкретних завдань та проблем.

Область межує із чотирма країнами-членами Європейського Союзу, з якими укладені угоди, які були підписані між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади Закарпаття і адміністративно-територіальними одиницями сусідніх держав. А саме: Саболч-Сатмар-Березькою областю та областю Гевеш Угорщини, Кошицьким та Пряшівським самоврядними краями Словаччини, Підкарпатським воєводством Польської Республіки, Марамурешським та Сату-Марським повітами Румунії, краєм Височіна Чеської Республіки, округом Оберфранкен (Верхня Франконія) Німеччини. Ці угоди могли б сприяти економічному зростанню та покращенню соціальних умов життя регіону. Але, на жаль, в більшості, ці угоди носять суто декларативний характер і потребують оновлення, оскільки в прикордонних регіонах цих країн відбулися певні політичні та адміністративні реформи.

Найважливішими проектами, в яких область бере участь є Програми сусідства "Україна – Словаччина – Угорщина – Румунія 2007-2013рр.", та "Україна – Польща – Білорусь 2007-2013рр.". У грудні 2006 року була розроблена та прийнята Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області до 2015 року, яка є пріоритетним документом розвитку регіону до 2015 року і визначає стратегічні цілі, завдання і пріоритети розвитку області на вказаний період. У розробленій стратегії, найважливішим механізмом її реалізації, пропонується формування дієвого партнерства різних секторів суспільства: владних структур, бізнесу та громадськості [3].

На сьогодні проведено конкурс на подання заявок у рамках Програми сусідства "Україна – Словаччина – Угорщина – Румунія 2007-2013" і завершено формальну оцінку проектів технічної допомоги, поданих

на конкурс українськими аплікантами. Після проведення другого етапу, переможцями визначено 13 проектів від області, які фінансуватимуться Європейською Комісією. У рамках Програми сусідства "Україна – Словаччина – Угорщина – Румунія 2007-2013" Європейською Комісією розглянуто проекти щодо реконструкції пунктів пропуску на українсько-словацькому кордоні, українсько-угорському кордоні, українсько-румунському кордоні та виділено 20,4 млн. євро. Проведено конкурс на подання заявок у рамках Програми сусідства "Україна – Польща – Білорусь 2007-2013". За наслідками першого конкурсу Закарпаття одержить дофінансування по 13 проектах. Це найкращий результат за всі роки здійснення подібних програм транскордонного співробітництва. Другий конкурс був оголошений 24 червня і закінчився 26 жовтня 2010 р. Його загальний бюджет складає 14 млн. євро. Крім цього готуються ряд проектів транскордонного співробітництва, які можуть бути виконані найближчим часом в рамках Програм сусідства та Програм прикордонного співробітництва ЄІСП (Європейського інструменту сусідства і партнерства) які пройшли відбір з боку ЄС і мають усі відповідні документи [3].

Крім реалізації проектів та програм у Закарпатській області систематично проводяться фестивалі, конференції, форуми, колегіуми, і т.д., з питань транскордонного співробітництва, де учасники мають можливість створити нові партнерські відносини, обмінятися досвідом. Активно проводиться робота по співробітництву у сфері сільського "зеленого" туризму між прикордонними областями Угорщини, Польщі, Словаччини, Румунії і Закарпаття. Традиційними стали проведення Днів добросусідства на українсько-словацькій, українсько-угорській, українсько-румунській та українсько-польській ділянці кордону. У рамках святкування українсько-словацького Дня добросусідства (15 травня, 2010) на кордоні "Убля – Малий Березний", проведено інформаційний День Європи в Закарпатській області. Під час проведення Днів добросусідства відбуваються зустрічі в середньому 450-500 чоловік з прикордонних регіонів. Міжрегіональні заходи на кордоні такого формату, як Дні добросусідства, охоплюють різні верстви населення та зміцнюють існуючу співпрацю, а також забезпечують формування нових партнерств між органами влади та самоврядування, громадськими організаціями та бізнесовими структурами прикордонних регіонів.

Для посилення процесів інтеграції Закарпаття у співдружність країн Карпатського регіону та інтеграції України у Європейське співтовариство у серпні 2001 р. Закарпатською облдержадміністрацією у м. Ужгороді було створено Управління з питань європейської інтеграції та транскордонного співробітництва. Для забезпечення участі громадськості у розвитку транскордонного співробітництва, у січні 2002 р. утворилося Агентство регіонального розвитку та транскордонного співробітництва "Закарпаття" (АРР "Закарпаття"), в багатьох закарпатських населених пунктах утворені Громадські Ресурсні Центри (ГРЦ) розвитку громади.

Важливими напрямками транскордонної співпраці в Закарпатській області є спільні, скоординовані дії щодо екологічно безпечного ведення водного, лісового, аграрного і полонинського господарств в басейні ріки Тиса, екологічного моніторингу техногенно-небезпечних об'єктів, контролю стану атмосфери, розвитку транскордонних природо-заповідних територій, як ядрових зон європейської екомережі, подальший розвиток співпраці у сферах науки, освіти, культури і туризму. Зараз, в багатьох напрямках, ця співпраця не відповідає принципам сталого розвитку територій, зокрема принципам взаємовигідності та рівного партнерства, як через різний економічний розвиток країн, так і через незавершеність політичних процесів становлення оновленої Європи.

Незважаючи на те, що транскордонне співробітництво має давню традицію в Європі, територіальна роздільність все ще існує на деяких кордонах, особливо на тих, що знаходяться у Східній та Південно-Східній Європі, що є наслідком меншого практичного досвіду відповідних країн щодо вироблення політики інтеграції та співпраці [4, с.11]. До таких територій належить і Україна, в тому числі і Закарпатська область. У зв'язку з цим мають бути розроблені пропозиції та рекомендації щодо подальшої еволюції транскордонного виміру політики сталого регіонального розвитку.

В регіональній політиці Закарпаття уже відбулися деякі позитивні процеси, які дали можливість області будувати взаємовідносини не тільки по вертикалі (регіон-центр), але й по горизонталі, з виходом на широкі міжнародні економічні зв'язки. Цьому сприяло утворення багатоточкової спеціальної економічної зони "Закарпаття" (СЄЗ "Закарпаття"), в межах Ужгородського та Мукачівського районів, утвореної Указом Президента України у 1998 р. [2]. Вона базувалася, в основному, на залученні додаткових інвестицій, пропонуючи при цьому своїм інвесторам спрощений режим інвестиційної діяльності, зниження оподаткування, надання пільг, а інвестори, в свою чергу, залучали додаткові інвестиції. Утворення СЄЗ було для регіону важливим етапом, так як це давало змогу активізувати зовнішньоекономічні зв'язки з сусідніми країнами за рахунок залучення додаткових інвестицій, створення нових проектів, збільшення експортно-імпортних операцій, покращення інфраструктури регіону. За період існування СЄЗ "Закарпаття" в регіоні розпочато діяльність фірм зі світовим ім'ям, таких як "Ядзакі", "Фольксваген", "Ауді" та інші. Проте, вже в 2005 році, внаслідок перегляду законодавства та внесенню змін до них, фактично було скасовано пільговий режим СЄЗ та гарантії інвесторам щодо незмінності правового режиму діяльності. Це все, безперечно, похитнуло довіру інвесторів, і негативно вплинуло на розширення транскордонного співробітництва. Тому, існує значна кількість пропозицій, як серед науковців, так і серед політиків щодо відновлення роботи СЄЗ "Закарпаття" зі спрощеним режимом інвестиційної діяльності, зниженням оподаткування та наданням пільг для нових інвесторів. Голова Закарпатської облдержадміністрації Олександр Левида 26 травня, 2010 р.,

під час прес-конференції заявив, що має намір на відновлення спеціальної економічної зони на Закарпатті. Станом на 1 липня 2010 року в спеціальній економічній зоні "Закарпаття" налічується 13 договорів на реалізацію інвестиційних проектів, якими передбачено залучити в економіку області 270,0 млн. дол. США інвестицій. З них уже освоєно понад дві третини запланованих (77,8%), у тому числі за I півріччя 2010 р. 5,9 млн. дол. США [3].

Незважаючи на те, що у транскордонному співробітництві Закарпатська область досягла певних успіхів, існує ряд проблем, які необхідно вирішувати для більш якісного та ефективного соціально-економічного розвитку регіону. Основою перспективного розвитку транскордонного співробітництва Закарпаття, для оптимального використання природно-ресурсного та людського потенціалу, можливі такі напрямки вирішення пріоритетних завдань:

- для проведення ефективної регіональної політики необхідно створити таку законодавчу базу, яка відповідала б європейським нормам, оскільки нестабільність, суперечливість законодавства, його часті зміни, часто лякають потенційних зарубіжних партнерів;
- перегляд законодавчої бази для підприємств, які діють в умовах спеціальної економічної зони та на території пріоритетного розвитку, з метою надання пільгових умов їхньої діяльності;
- піднесення іміджу Закарпатської області, як європейського регіону;
- для забезпечення необхідного рівня зовнішньоекономічних зв'язків та транскордонного співробітництва, привести прикордонну інфраструктуру до загальноєвропейських стандартів, а саме: спрощення терміну здійснення прикордонних та митних процедур, забезпечення виконання розбудови пунктів пропуску та прикордонної інфраструктури (транспортної, туристичної, інституційної тощо) згідно Державної цільової програми "Облаштування та реконструкція державного кордону" на період до 2015 року;
- активізувати основні напрямки розвитку туристичної та рекреаційної галузей, як пріоритетних, в стратегічному розвитку області. Адже Закарпаття володіє найкращим в Україні комплексом природних ресурсів, значним потенціалом історичних, архітектурних та етнокультурних цінностей. Однак ця галузь буде успішно розвиватись тільки за наявності якісних доріг, належного водозабезпечення та водовідведення, чистоти і привабливості довкілля, тощо [5 с.69];
- розбудовувати сучасну транспортну інфраструктуру, вирішення комплексу проблем житлово-комунального господарства, зокрема його інженерних споруд для водозабезпечення та водовідведення, ефективного та енергоощадного теплозабезпечення;
- передбачити у державному та місцевому бюджетах кошти на підтримку програм та проектів транскордонного співробітництва;
- забезпечити подальший розвиток міжетнічних відносин в регіоні, зокрема шляхом обміну студентськими та учнівськими колективами,

спільними історичними та етнографічними дослідженнями, культурно-просвітницькими акціями.

Хоча Закарпатська область, завдяки співпраці із сусідніми країнами Європейського Союзу, вступила на шлях європейської інтеграції, але вона в повній мірі не використовує свої стратегічні можливості. Особливості фізико-географічного положення Закарпаття, багатий природно-ресурсний потенціал, наявність визначних історичних та природних об'єктів, позитивна ментальність багатонаціонального населення області – основні фактори, на які необхідно опиратися при плануванні подальшого транскордонного співробітництва регіону, нарощування його економічного потенціалу та соціального розвитку.

1. *Балян А.* Міжрегіональне, транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу (на прикладі прикордонних регіонів України та Угорщини). – Ужгород: Ліра, 2005. – 320 с.
2. Закон України "Про спеціальну економічну зону "Закарпаття"" від 22.03.2001 року, №2322-П.
3. Інформаційно-аналітична довідка відділу управління з питань європейської інтеграції та транскордонного співробітництва у Закарпатській області (2010 р.).
4. *Куйбіда В.С., Негода В.А., Толкованов В.В.*: Регіональний розвиток та просторове планування території: досвід України та інших держав-членів Ради Європи. – К.: Крамар, 2009. – 170 с.
5. *Пон С. С.* Природні ресурси Закарпаття. – Ужгород: Карпати, 2009. – 340с.
6. Посібник з транскордонного співробітництва. / відп. за випуск Владислав Чопак – Ужгород: Ліра, 2005. – 67 с.
7. *Major Lászlóné Brigitta*: Kárpátok Eurorégió. A határmenti együttműködés lehetőségei és korlátai Magyarország és Ukrajna között. – Nyíregyháza-Ungvár, 2004. – 108 old.